

محمد مهدی بهمنی
عضو باشگاه پژوهشگران جوان

ایران و عضویت در سازمان تجارت جهانی

از سال ۱۹۴۷ میلادی به دنبال پایان یافتن جنگ دوم جهانی، بسیاری از کشورهای در حال توسعه و حتی کشورهای توسعه یافته، با مشکلاتی مواجه شدند که آنها را به فکر بازسازی کشورهای خود و

برای مدت زمان محدود تنظیم و قرار شد تا تشکیل "سازمان تجارت جهانی" به کار خود ادامه دهد. تاکنون ۹ دوره از جلسه‌های مربوط به گات تشکیل شده است که گفتگوهای هشتمین دور، معروف به دور "اروگوته" از سال ۱۹۸۶ آغاز و پس از گفتگوهای طولانی و فشرده در ۱۵ آوریل ۱۹۹۴ در مراکش به توافق انجامید.

در این دور (دور هشتم) بود که سازمان جهانی بازرگانی شکل گرفت و به عنوان یک سازمان جهانی، عهده‌دار تجارت بین‌المللی شد. در این دوره از گفتگوها علاوه بر تشکیل سازمان جهانی بازرگانی، چهار تصمیم دیگر نیز مورد موافقت اعضا قرار گرفت. این تصمیم‌ها عبارت بودند از:

الف) بررسی چگونگی الحاق کشورها به سازمان جهانی بازرگانی (سازمان تجارت جهانی)

**با یک اقتصاد ضعیف و ناکارآمد
نمی‌توان با تولیدکنندگان خارجی
رقابت کرد**

استفاده از امکانات کشورهای دیگر انداخت. ابتدا ۲۳ کشور در نشستهایی در ژنو، هسته اولیه گات (GATT) را تشکیل دادند. گات (موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت) در واقع موافقتنامه‌ای چند جانبه در بازرگانی بین‌المللی است که مبنای همکاری کشورهای عضو قرار گرفت. این موافقتنامه در ابتدا

ب) تشکیل کمیته‌ای برای تهیه برنامه کار سازمان
ج) تشکیل کمیته‌ای محیط زیست
د) تشکیل کمیته‌ای برای بررسی مشکلات مربوط به عملکرد بودجه سازمان
گفتگوهای دور اروگوته بر ۱۵ اصل استوار بود اما سرانجام در سال ۱۹۹۱ میلادی قرار شد که موضوع‌های ۱۵ گانه بر ۷ موضوع محدود و برای هر یک کمیته اختصاصی تشکیل شود. این ۷ موضوع عبارت بودند از:

۱- دسترسی به بازارها

۲- پارچه و پوشاک

۳- کشاورزی

۴- مقررات و سرمایه‌گذاری‌های مربوط به امور

تجاری

۵- حقوق مالکیت و معنوی مربوط به تجارت

۶- نهادها

۷- خدمات وابسته به بازرگانی

گفتگوهای دوراروگونه به تصویب ۲۸ موافقتنامه منجر شد که این ۲۸ موافقتنامه نیز ۲۰ ارگان را بوجود آورد. که تمام این ارگانها زیر نظر سازمان تجارت جهانی کار می کنند و در واقع روابط تجاری بیش از ۱۴۲ کشور را زیر نظر دارند. ارگانهایی که زیر نظر سازمان تجارت جهانی فعالیت دارند عبارتند از :

الف. کنفرانس وزراء : این کنفرانس هر دو سال یکبار تشکیل جلسه می دهد و ضمن تعیین سیاست کلی سازمان، تصمیمات لازم را در مورد مسائل مربوط به موافقتنامه های تجاری چند جانبه می گیرد.
ب. شورای عمومی : شورای عمومی یا ارگان دائمی تعیین کننده ی نمایندگی دولتها معمولاً بر اساس سیاستهای قبلی گات تصمیم گیری می کند اما در صورتیکه توافق حاصل نشود، تصمیم بر اساس رای اکثریت خواهد بود (یعنی بر اصل هر دولت یک رای) .

ج. ارگان حل اختلاف : ارگان حل اختلاف یکی از بزرگترین دستاوردهای گفتگوهای دوراروگونه است. سازمان تجارت جهانی شیوه کاملی برای این منظور فراهم کرده و گروههای متخصصی را برای این منظور به کار گرفته است تا ضمن مطالعه گزارشهای گوناگون، کار بر اساس فعالیتها را با تصمیمهای گرفته شده انجام دهند.

اصول سازمان تجارت جهانی

۱- اصل عدم تبعیض : مطابق این اصل هر نوع مزیت و امتیازی که یک کشور برای کشور دیگر در نظر بگیرد باید آن را سایر کشورهای عضو نیز تعمیم دهد.

۲- اصل مشورت : طبق این اصل تغییرات مربوط به تعرفه های گمرکی باید از طریق مذاکرات و اظهار نظرهای کشورهای عضو صورت گیرد تا به برخی از کشورها خسارت وارد نشود.

۳- اصل ممنوعیت برقراری موانع غیر تعرفه ای : طبق این اصل کشورهای عضو WTO نمی توانند متوسل به محدودیت مقداری در رابطه با کالاهای وارداتی شوند.

۴- اصل امتیاز متقابل : طبق این اصل اگر کشوری درصد تعرفه گمرکی واردات یک یا چند کالا

از کشور دیگر را تقلیل دهد کشور دوم نیز باید به همان نسبت تعرفه های گمرکی واردات از کشور اول را کاهش دهد.

۵- هر گونه عملی از سوی کشورهای عضو که جنبه دمیپنگ داشته باشد ممنوع است.

۶- اعمال هر گونه مالیات بر کالای وارداتی بیش از مالیات بر کالاهای ساخت داخل، توسط کشورهای عضو ممنوع است.

اهداف سازمان تجارت جهانی

۱- ارتقاء سطح زندگی و درآمد در کشورهای عضو

۲- تامین اشتغال کامل در کشورهای عضو

۳- گسترش تولید و تجارت و بهره وری بهینه از منابع جهانی

۴- حفظ اقتدار ملی کشورهای عضو

۵- ارتقاء و گسترش دانش و فن آوری

۶- رسیدن به توسعه پایدار

۷- حفظ محیط زیست

۸- تسهیل در جابجایی سرمایه و نیروی کار در کشورهای عضو

۹- افزایش سهم کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته از رشد تجارت جهانی

وظایف سازمان تجارت جهانی

۱- فراهم کردن شرایط گردهمایی اعضاء جهت انجام مذاکرات

۲- تهیه برنامه های لازم برای اجرای مدیریت موافقت نامه های تجاری چند جانبه و تسهیل در امر

عملیات اجرایی و توسعه اهداف سازمان
۳- اجرا و تدوین مقررات لازم جهت حل

اختلاف بین اعضاء
۴- فراهم کردن مکانیسم بررسی و تجدیدنظر

در سیاستهای تجاری
۵- همکاری با سازمانها و تشکیلات اقتصادی

نظیر صندوق بین المللی پول، بانک بین المللی ترمیم و توسعه و سازمانهای وابسته به آن

آثار عمومی عضویت در

سازمان تجارت جهانی

الف) آثار مثبت عمومی عبارتند از :

۱- گسترش حیطه عملکرد در بخش خصوصی

۲- بهبود وضعیت حقوق مالکیت در ایران

۳- اصلاح و بهبود سیستم های حمایتی در

کشور

۴- توسعه صادرات کالاهایی که در تولید آنها

مزیت نسبی وجود دارد

۵- از بین رفتن شبکه های قاچاق کالا

۶- افزایش قدرت چانه زنی، اخذ امتیاز، قدرت

مانور

۷- ارتقاء کیفی محصولات تولیدی کشور به

سبب لزوم رعایت استانداردهای بین المللی

۸- جذب سرمایه گذاری خارجی بیشتر و بهره

بردن از آثار مثبت آن

۹- امکان افزایش درآمدهای مالیاتی کشور با

حذف موانع غیرتعرفه ای و تبدیل آنها به موانع

تعرفه ای

۱۰- امکان استفاده از سیستم مشاوره های

WTO جهت حل اختلافات تجاری

ب) آثار منفی عمومی نیز به این شرح

می باشند

۱- افزایش واردات ناشی از حذف موانع غیر

تعرفه ای

۲- کسری احتمالی زیاد در تراز بازرگانی با توجه

به افزایش واردات

۳- حذف صنایع و شرکتهای ناکارآمد

۴- افزایش بیکاری در نتیجه کاهش تولید

صنایع و کارخانجاتی که دارای محصولات قابل رقابت

نیستند

۵- ایجاد رکود در بازار تولیدکنندگان داخلی بر

اثر ظهور رقیبان پر قدرت

۶- کاهش درآمدهای مالیاتی دولت

۷- تحدید اعمال سیاستهای مالی

ایران و عضویت در سازمان

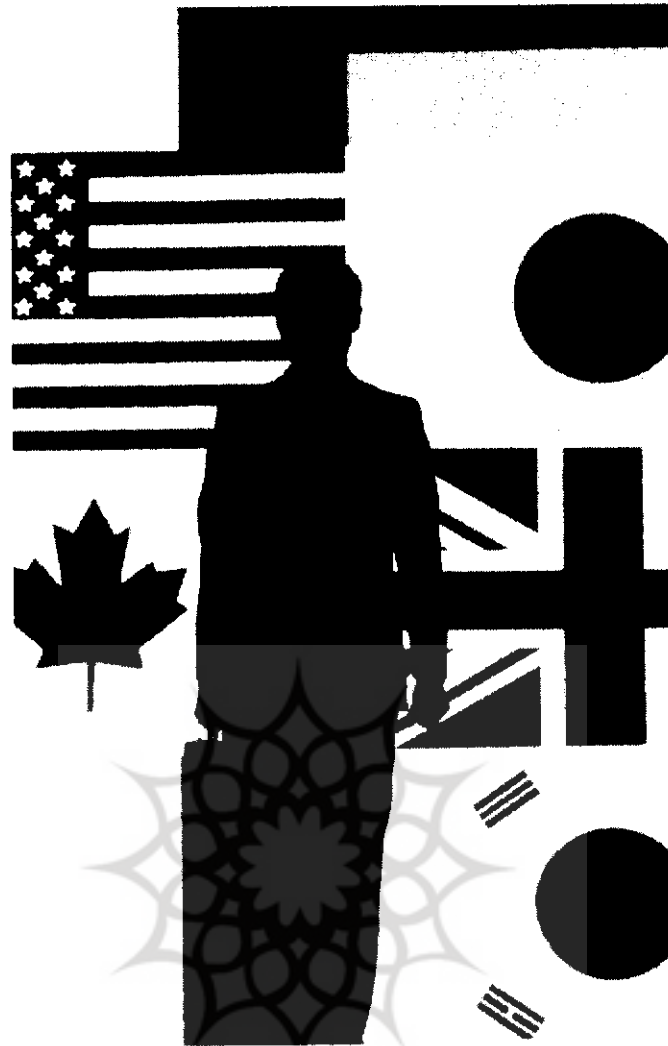
تجارت جهانی

ایران در اجلاس ۱۹۹۷ سازمان تجارت جهانی که در سنگاپور تشکیل شد رسماً تقاضای عضویت خود را ارائه داد که با عدم استقبال کشورهای عضو روبرو شد. مجدداً در ماه مه ۲۰۰۱، به درخواست مصر، این تقاضا در دستور کار قرار گرفت ولی بدلیل مخالفت آمریکا، مقرر گردید این موضوع در آینده

مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین همچنان که مشاهده می شود عضویت ایران در WTO چندان هم سهل الوصول نمی باشد. ولی در صورت پذیرش تقاضای ایران در این سازمان، اصلاحات اساسی و بنیادی در کشور برای بسترسازی مناسب جهت پیوستن به WTO امری لازم و ضروری می باشد. طبق فلسفه سازمان تجارت جهانی برقراری بازارهای باز، عدم تبعیض و ایجاد رقابت جهانی باعث افزایش رفاه اقتصادی در سطح بین المللی خواهد شد. از ۲۲۰۰ ماده مربوط به ضوابط عضویت، ۱۵۰۰ ماده بر قطع حمایت و آزادسازی تجاری تأکید دارد. بنابراین به عنوان نخستین گام بایستی برنامه های حمایتی که تحت عنوان سیاست جایگزین واردات به عنوان وسیله ای برای رسیدن به توسعه اقتصادی در کشور به اجرا گذاشته شده است، مورد مطالعه و تجدیدنظر اساسی قرار گیرد. چنین سیاست هایی که بدون زمان بندی و برنامه ریزی مناسب، هزینه های سنگین و جبران ناپذیری به کشور تحمیل کرده اند، به تدریج بایستی جای خود را به سیاست های آزادسازی در گسترش صادرات بدهند.

از اهداف سازمان تجارت جهانی باید به حفظ اقتدار ملی کشورها اشاره کرد

بررسی حقایق اقتصادی کشور بیانگر این موضوع است که اقتصاد ملی ما مواجه با بحرانهایی از قبیل ناکارایی، تخصیص نادرست منابع و امکانات و فرصت های از دست رفته می باشد. اهم ناکاراییها در عدم استفاده مناسب از نیروی انسانی، ماشین آلات و دستگاهها و کارخانجات و زیربناها و... است. به همین دلیل هزینه قابل توجهی برای تولید

یک واحد از کالا یا خدمات تعلق می گیرد که نسبت به استانداردهای جهانی آن بسیار بالاتر می باشد. از سوی دیگر بنا به دلایلی امکانات موجود در کشور به نحو مناسب در بخشهای مختلف جغرافیایی یا تولید و صنعت بکار گرفته نمی شود به همین دلیل در سرمایه گذاریها به نتایج مورد نظر دسترسی نمی یابند و ناچاراً مشکل ناکارایی تقویت می گردد که این مساله باعث از دست رفتن فرصتهای بسیار مهمی از کشور برای پیشرفت اقتصادی می گردد.

موانع و مشکلات موجود در

پیوستن ایران

الف) قوانین و مقررات موجود در

کشور: یکی از موانع و مشکلات عمده الحاق ایران

به سازمان تجارت جهانی، مشکلات و موانعی است که از قوانین و مقررات موجود ناشی می شود. سیاستهای حاکم بر کشور پس از انقلاب به دلیل بدبینی نسبت به بیگانگان، مبتنی بر اصول و قواعدی بوده که بر مبنای آن، قوانین و مقرراتی وضع گردیده که کشور را در یک لاک دفاعی فرو برده و به نوعی از همکاریهای بین المللی باز داشته است همین امر استفاده بهینه از منابع و فرصتها را مشکل کرده است.

ب) قوانین و مقررات

ویژه WTO: سازمان تجارت جهانی که خود دارای قوانین و مقررات ویژه ای می باشد، کشورهای متقاضی عضویت را مجبور می کند قوانین و مقررات مغایر خود را لغو کرده و قوانینی وضع نمایند که متناسب و هماهنگ با سیاستها و اصول حاکم بر سازمان مذکور باشد. لذا یکی از مهمترین قدمهایی که بایستی برداشته شود این است که قوانین مغایر را شناسایی کنیم.

ج) آزادسازی نرخ ارز:

یکی دیگر از شرایط پیوستن کشورها به سازمان تجارت جهانی، آزادسازی نرخ ارز است. در حال حاضر عرضه و تقاضای ارز و به تبع آن تعیین قیمت آن تا حد زیادی در انحصار دولت است. دولت اجازه نمی دهد نرخ ارز در بازار تعیین شود و تقاضای ارز همواره تابعی از سیاستهای دولت در عرصه های صنعتی و بازرگانی بوده است. از طرف دیگر فولاد سازی، شرکت های هواپیمایی، کشتیرانی، پسته تلگراف، تلفن و... در انحصار دولت هستند. بانک و بیمه به مثابه قدرتمندترین ابزارهای بازار سرمایه و پول هنوز در انحصار دولت قرار دارند، هر چند که بخش خصوصی نیز به تازگی در این زمینه فعال شده است.

د- آزادسازی نرخ کالا و خدمات: یکی

از شرایط عضویت کشورها در سازمان تجارت جهانی، آزادسازی نرخ کالا و خدمات و حذف کلیه یارانه های غیرمستقیم در اقتصاد است. دولت هنوز در زمینه کنترل نرخها و قیمتها دارای مسئولیت است و از آن

مهمتر، طبق برنامه سوم توسعه، شرکت‌های دولتی حق ندارند تولیدات خود را مطابق سلیقه بازار قیمت‌گذاری کنند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به تحولات اقتصاد بین‌الملل، برای بقا در صحنه تجارت جهانی، راهی جز پیوستن به سازمان تجارت جهانی وجود ندارد. البته باید خاطرنشان ساخت که اتخاذ سیاست‌های تجاری مناسب لازم است ولی کافی نیست. زیرا نمی‌توان

یکی از اصول سازمان تجارت جهانی، اصل عدم تبعیض میان اعضا است

در اقتصادی ضعیف و ناکارآمد با تولیدکنندگان خارجی رقابت کرد و در داخل یا خارج سهم چندانی از بازار را بدست آورد.

با توجه به موقعیت ایران در منطقه خاورمیانه و وارد شدن بیش از ۹۹ درصد از همسایگان ایران به سازمان تجارت جهانی، ۳ راهکار مهم و اساسی برای پیوستن ایران به W.T.O پیشنهاد می‌شود:

الف) حذف موانع غیر تعرفه‌ای واردات کالا: تا پیش از شروع برنامه سوم توسعه، یکی از مهمترین موانع ورود اقتصاد ایران به اقتصاد جهانی، موانع غیر تعرفه‌ای واردات کالا از کشورهای دیگر بود. به این معنی که واردات کالا رسماً ممنوع نبود، اما آیین‌نامه‌ها و مقررات بوروکراتیک به گونه‌ای بود که کالا عملاً وارد نمی‌شد و یا در مسیر واردات با انواع و اقسام موانع و مشکلات مواجه می‌شد.

اما دولت از برنامه سوم به بعد، موانع تعرفه‌ای را جایگزین موانع غیر تعرفه‌ای کرد. بدین ترتیب در چارچوب قانون برنامه سوم، توسعه، واردات کالا، آزاد اعلام شد ولی برای کنترل واردات، بر آن تعرفه‌های بالا بستند. هر چند که تعرفه بالا همچنان باعث ورود برخی از کالاها بصورت قاچاق به کشور می‌شود.

ب) ایجاد تولیدات رقابتی با محوریت صادرات: در اوایل دهه ۶۰ اقتصاد ایران به سمت تولید کالا بر محوریت جایگزینی واردات سوق داده شد و تمامی چرخهای اقتصاد ایران در جهت

خودکفایی به حرکت درآمده و منابع ارزی و ریالی در اختیار این نگرش قرار گرفت. در این راستا به مدت ۸ سال منابع گسترده‌ای هدر رفت بدون اینکه ایران بتواند خودکفا شود.

نگرش "خودکفایی" و سیاست "جایگزینی واردات" فرصتهای بسیاری را از اقتصاد ایران گرفت. تولیدات بدون کیفیت با قیمت بالا سراسر کشور را فرا گرفت. بدین ترتیب تولیدکنندگان داخلی با ادامه این روند متضرر شده و مجبور شدند فضای تولید خود را عوض کنند. بدین صورت که محور سیاست تولید از "جایگزین واردات" به "تولید با محوریت صادرات" تغییر پیدا کرد.

این تغییر سیاست، ایران را در فضای همسو با اقتصاد جهانی قرار داد. با آنکه هنوز اکثر کالاهای تولیدی ایران نتوانسته‌اند در کورس رقابت با

کالاهای خارجی قرار گیرند اما مهم ایجاد این عقیده بود که "ایران باید کالاهای قابل صادرات تولید کند".

ج) ایجاد تولیدات سرمایه‌پر به جای تولیدات کارپر: تولید بر اساس نیروی کاربردی در ده‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی توجیه و کاربرد داشت. چرا که پیشرفت فن‌آوری، بسیار سریع بود و ۶۵ درصد هزینه تولید کالا را "هزینه کارگر" و ۳۵ درصد دیگر را "سرمایه" تامین می‌کرد. بنابراین تولیدکنندگان برای تولید به سمت کشورهایی می‌رفتند که نیروی کار ارزان در اختیار داشته باشند.

اما اکنون اوضاع اقتصادی تغییر کرده، بدین صورت که پیشرفت فن‌آوری و تکنولوژی برای تولید کالا به گونه‌ای شده که نیروی کار "کمتر" و سرمایه "بیشتری" را می‌طلبد.

به همین دلیل امروزه "جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی" یک شاخص مهم برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی محسوب می‌شود که برای رسیدن به این هدف باید بستر جذب سرمایه‌گذاری خارجی را فراهم کرد. این امر جز با فراهم کردن فضای "امنیت اقتصادی" و "کاهش تنشهای بیرونی برای جذب سرمایه" غیرممکن می‌باشد. با توجه به این موضوع سیاستگذاران اقتصادی ایران قانون جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی را در سال ۱۳۷۶ اصلاح کردند.

اقدامات و تصمیمات سیاستگذاران اقتصادی

ایران در ایجاد شرایط پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی هر چند لازم و ضروری بوده، اما کافی نیست و باید با دقت عمل و اصلاح بیشتری صورت گیرد. گسترش صادرات، در گرو داشتن اقتصادی سالم و فعال است که در آن سیاست‌های کلان جامعه با هماهنگی بخشهای مختلف تولیدی، پولی و مالی، ارزی و تجاری اتخاذ می‌شود.

مهارت تورم، ایجاد امنیت اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، تصحیح قوانین و مقررات مالیاتی، اصلاح قانون کار، از بین بردن بیکاری، ایجاد انگیزه در بخش خصوصی با از بین بردن موانع تولید و تخصیص بهینه منابع از طریق خصوصی‌سازی، از بین بردن امتیازات دولتی و ... از جمله مواردی است که پایه و اساس افزایش تولید و بهره‌وری در کشور را تشکیل می‌دهند.

بنابراین از یکسو بایستی سعی در رفع مشکلات اقتصادی کشور داشت و از سوی دیگر بسترهای لازم را در زمینه‌های قانونی و تجاری برای پیوستن کشور به سازمان تجارت جهانی فراهم آورد.

* منابع و ماخذ

- ۱- قطعی، محمدعلی. "گات و اثرات آزادسازی تجاری کشورهای در حال توسعه بر اقتصاد ایران". - مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز ۱۳۷۵
- ۲- دکتر اکبریان، رضا. "سازمان جهانی بازرگانی و نقش آن در جهانی شدن اقتصاد". مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره نهم و دهم، ۱۳۸۱.
- ۳- عزیزی، خسرو. "ایران و سازمان جهانی بازرگانی". مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره نهم و دهم، ۱۳۸۱.
- ۴- ادیبه محمد حسین. "نگرانی بی مورد از عضویت در W.T.O". مجله مناطق ویژه اقتصادی، سال دوم، شماره ۷، ۱۳۸۰.
- ۵- امید بخش، اسفندیار. "جزوه آموزشی اصول و مقررات سازمان تجارت جهانی". تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۸.
- ۶- ادیب، محمدحسین. "ایران و سازمان تجارت جهانی". اصفهان: نشر آموزه، ۱۳۷۹.
- ۷- صنایعی، علی و آذربایجانی، کریم. "پذیرش ایران در سازمان تجارت جهانی". اصفهان: نشر آبرویات، ۱۳۷۸.
- ۸- سرفراز، لیلیا. "بررسی موانع قانونی پیوستن ایران به سازمان جهانی بازرگانی". مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال شانزدهم، شماره نهم و دهم، ۱۳۸۱.
- ۹- روزنامه ایران؛ سه‌گام برای جهانی شدن؛ مورخه ۸۲/۲/۲۰